

периферійні морфологічні явища у діалектній системі; виявлено функціональну лакунарність як особливий маркер діалектної словозміни та схарактеризовано її типи.

Ключові слова: говірка, діалектний текст, діалектна текстографія, частина мови, граматична категорія, граматична форма, парадигма, лакунарність.

Аннотація

Статья посвящена проблеме исследования грамматики украинских диалектов. В ней представлена разработанная автором методика изучения грамматической структуры говора на основании сведений диалектных текстов; анализируется функционирование лексико-грамматических разрядов и грамматических категорий частей речи, устанавливаются центральные и периферийные грамматические явления в диалектной системе; выявляется функциональная лакунарность как особый маркер диалектного словоизменения и характеризуются ее типы.

Ключевые слова: говор, диалектный текст, диалектная текстография, часть речи, грамматическая категория, грамматическая форма, парадигма, лакунарность.

Summary

The article deals with a complex description of the morphological system of an individual Ukrainian dialect based on the dialectal texts. An invariant matrix model is devised and employed innovationally for a consistent description of all the parts of speech of the dialect. The author distinguishes central and peripheral morphological phenomena of the dialect system on the basis of frequency of occurrence; analyses lexico-grammatical word classes and grammatical categories of the parts of speech; identifies functional lacunas as specific markers of dialect paradigms and characterizes their types.

Keywords: dialect, dialectal text, dialectal textography, part of speech, grammatical category, grammatical form, paradigm, functional lacunas.

УДК 811.161'2.282.2(477.54/.62)

Демчик І.Л.,
аспірантка,
Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка

ЯВИЩЕ СИНОНІМІЇ У МОВЛЕННІ ПРЕДСТАВНИКА СХІДНОСЛОБОЖАНСЬКОЇ ГОВІРКИ (НА МАТЕРІАЛІ С. ШУЛЬГІНКА СТАРОБІЛЬСЬКОГО РАЙОНУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛ.)

Одним із основних джерел збагачення мови є синонімія. Властиві всім функціональним стилям мовлення, синоніми не лише являють собою потенційне багатство мови, але роблять її більш виразною та яскраво образною. Лексичні синоніми – це еквівалентні частково подібні синонімічні одиниці, за допомогою яких відбувається найоб'єктивніше вираження додаткових смислових відтінків лексичних понять.

Термін “**синонімія**” виник ще за часів М.Ф. Квінтіліана. Як зауважує В.А. Василенко, “ще давні греки дійшли висновку, що саме в синонімах виражається багатство мови. Римські вчені усвідомили не тільки схожість слів-синонімів, але й різницю між ними” [2, 46].

Явище синонімії неодноразово ставало об'єктом ґрунтовних лінгвістичних досліджень, йому присвятили свої наукові студії багато російських та українських учених: Ю.Д. Апресян, М.П. Кочерган, С.Г. Бережан, О.О. Тараненко, Г.А. Уфимцева, Н.Л. Щербина, А.О. Брагіна, Г.О. Винокур, В.А. Звегінцев, О.І. Нечитайло, В.А. Басок, О.М. Мітіна, І.Т. Вербовська Я.Є. Думашівський, Н.Г. Іщенко, О.І. Малиновська та ін.

Зауважимо, що детальному аналізу діалектної синонімії присвячено ґрунтовну роботу “Діалектна синонімія та проблеми ідеографії” Г.А. Ракова [3]. На увагу заслуговує докторська дисертація “Багатозначність та синонімія в просторі діалекту” О.О. Нефьодової, у якій авторка подає опис типів багатозначних слів та синонімічних рядів у говорах архангельської території [9].

Особливості вираження синонімії в мові письменників досліджували М.Л. Кровонкіна (О.М. Горький), О.В. Шершевська (І.А. Крилов), В.А. Василенко (І. Муратов) та ін.

У діалектній лексикології значний інтерес виявлено до проблем синонімії, зокрема до типології синонімів, синонімічних рядів та функцій різних типів синонімів у мовленні діалектоносія (Ф.Г. Андрєєва, О.І. Блінова, В.Н. Крєтова, Г.А. Мординова, Л.І. Омельченко та ін.).

Діалектні синоніми в мовленні рядової мовної особистості розглядали у своїх роботах російські дослідниці В.Д. Лютікова та К.В. Іванцова.

Разом з тим, незважаючи на значні досягнення у вивченні синонімії, у лінгвістиці до сьогодні відсутнє загальноприйняте визначення терміна “**синонім**”. У сучасній науковій літературі наведено чимало визначень понять “**синонім**” і “**синонімія**”, проте єдиної точки зору і єдиного підходу до їх дефініції не вироблено.

Так, у словнику лінгвістичних термінів С.Я. Єрмоленко, С.П. Бибик, О.Г. Тодор поняття “синонімія” витлумачено як “збіг мовних одиниць (морфем, слів, фразеологічних зворотів, синтаксичних конструкцій) у їхньому основному значенні й збереженні різниці між ними у значеннєвих відтінках і стилістичному забарвленні” [4, 154].

Російський учений Л.О. Новиков зазначає, що “синонімія як лексична категорія – це семантичне відношення тотожних чи схожих значень, виражених формально різними словами, які реалізують у тексті функції заміщення, уточнення, а також стилістичні функції” [8, 228]. За О.Д. Пономарєвим, “синонімія – це повний або частковий збіг значень двох чи кількох слів; подібність слів, морфем, фразеологічних одиниць за значенням при відмінності їх звукової форми” [11, 51].

Ураховуючи різні дефініції мовознавців, вважаємо синонімію відкритим та рухомим явищем, в основу якого покладено здатність до взаємозаміни, а також близькість та тотожність значень.

Актуальність нашої роботи зумовлена тим, що предметом спеціального вивчення дотепер не були синоніми в мовленні окремого діалектоносія української східнословобожанської говірки.

Об'єкт дослідження – мовна особистість сучасного діалектоносія, типового представника української східнословобожанської говірки.

Мета статті – проаналізувати явище синонімії та визначити основні типи, функції й стильове навантаження синонімів у мовленні інформатора.

Зазначимо, що синоніми можуть мати як тотожне, так і близьке значення. Зазвичай, слова з такими подібними значеннями вступають у синонімічні відношення та утворюють синонімічні ряди, компоненти яких пов'язані між собою за допомогою домінантного слова. Наприклад, у мовленні аналізованого представника східнословобожанської говірки виявлено синонімічний ряд із семантичною домінантою 'не думала': *а ч'ос' і н'ї м'їч'тала / у нас у роуду і неч' було дв'їйн'ї / ѡа ѡнав'їт' і неч' їдумала і неч' гаїдала а оце в ѡл'ус'ї / вона бач' їдумала ѡ неїї хїлопец' і їд'їуч'їна / а ѡа і ѡ головах неч' кїлала.*

Зафіксовано також приклади, де в синонімічні відношення вступають різні повнозначні частини мови:

– 'багато': *ѡвона при^{ел}в'їз'є тут ог'їрка / т'ма т'муш'а* (ім.) // *оце ос' рївали їчора з їд'едом дїви с'к'їки їїх* (числ. + займ.) // *ос' дївїс' / оце оїдин на їодном* (присл.) // *ог'їрка страїне* (присл.) // *ти їїїї поїїси їс'у зїразу / неч' поїїси / потоїму шо їсила таїка* (ім. + займ.);

– 'хвора': *но вона неч' гоїдиц'а здоїров'ам* (дієсл. + ім.) / *оїна моїлодша їмене набаїгато / ну здоїров'ам неч'гожа* (прикм.) / *наглухо хївора* (присл. + прикм.);

– 'дуже гарний': *в'їн їак зїваре борш'ч' та таїкїї їдобрїї* (прикм.) / *хто з'на айїкїї* (займ. + дієсл. + займ.).

У досліджуваному матеріалі виявлено лексико-семантичну групу іменників та прикметників, які характеризують риси людини. Синонімічні ряди містять кілька спільних сем, які об'єднує один денотативний компонент, що має від двох до чотирьох синонімів:

– 'красивий' – три номінативні одиниці (два прикметники й одне словосполучення) на позначення зовнішності із загальною позитивною оцінкою: *їгарна на їроду їт'їки шрам на губ'ї / а так була їгарна / країсїва їд'їучїна;*

– 'жвавий, сміливий, рішучий' – три прикметники, що містять оцінку характеру, темпераменту людини: *до їтого ж добуїтна була / їето їужас / ї їкого вона таїка удаїлас'а б'їїдова / ну ч'ер'есчур дол'їкатна була / і таїка до їкаждого п'їїдоїде / у їкаждого сп'їросе / б'їїдовоїах і їсе.* Зазначимо, що в наведеному тексті мовець, окрім прикметників, використовує оцінний іменник *б'їїдовоїах*, утворений від *б'їїдоїї* суфіксом *-ах(а)*, що має виразне фамільярне значення;

– 'хворий' – три лексеми, які характеризують фізичний стан людини: *прое'їдали / ну вона їже плоїха гет' неч'гожа була / хївора страїне;*

– 'п'яниця' – три номінативні одиниці, одна з яких – фразеологізм: *їгосподої / в'їн таїкїї їп'анїц'а буї страїнїї / алїкаш / було на роїгах приїл'їзе / оїто і їсе.* Усі номени містять виразну негативну оцінку.

Загальновідомо, що не всі лексичні одиниці, які входять до складу синонімічного ряду, перебувають в активному словниковому запасі мовної особистості. Спорадично вживаними можуть бути нові слова, застарілі, іншомовні тощо.

У проаналізованих текстах зафіксовано синонімічну пару загальноновживане слово + неологізм: розсч'їтали^с'а з **боргами** / но о^{ни} хитро зробили / о^{ни} б'рали в кр'єд'їт.

Позиційне розташування в мовленні синонімічних рядів може бути різним. Як зазначає К.В. Іванцова, “розташування синонімів буває як дистантне, так і контактне” [6, 137].

Більш поширеною в зафіксованому діалектному матеріалі є контактна позиція, коли синонімічні одиниці реалізовано в одному реченні й представлено парами однорідних членів у контексті: та ¹може о¹то там на **тр'єн'їроук'ї** / на **р'єп'єт'їц'її** ми позна¹комилис'а; ¹бат'ко то **дрочиц'а** / **сердиц'а** / ну а чужїї ¹д'ад'ко п'їд¹казує ¹моуц'ки.

Прикладом дистантної позиції, яка передбачає окреме розташування кожного з членів синонімічного ряду, позбавивши можливості контактування в синтаксичних відрізках мовлення, є: ¹Вал'а / ну **не¹** **силуї** / ну в'їн не¹ п'їє / ну пон'їмайеш // ну на¹шо ти йо¹го **застаїл'айеш**; в'їн ка¹заї / йа шоб¹ у том **шкварешнику** жиї / та н'ї за шо // йак ¹виїчи¹їс'а / так ку¹пїї со¹б'ї / **квар¹тур'у**.

Отже, реалізація в розмовному спонтанному мовленні синонімічних рядів та їх наповненість свідчать про продуктивність синонімії як відкритої рухомої системи, яка взаємодіє з літературною мовою та іншими говірками.

Зауважимо, що в лінгвістичній літературі загальноприйнятою є класифікація, відповідно до якої виділяють чотири основні типи синонімів: 1) повні (абсолютні) та часткові (відносні), 2) семантичні (ідеографічні); 3) стилістичні; 4) контекстуальні.

На підставі аналізу діалектних текстів у мовленні досліджуваної мовної особистості виявлено такі типи синонімів: семантичні, контекстуальні, стилістичні (емоційні), абсолютні.

Семантичні, або ідеографічні синоніми за частотою вживання переважають у діалектному матеріалі. Їх виникнення, на нашу думку, зумовлене насамперед власними настановами, уподобаннями мовця та особливостями спрямування на суб'єкт чи об'єкт. Семантичні синоніми, як зауважує М.Ф. Палевська, – “це стилістично нейтральні слова, що відрізняються один від одного відтінками основного, спільного для кожного із них значення” [10, 34]. Розрізняючись семантичними відтінками значень, вони надають відповідну оцінну характеристику об'єкту. Ю.Д. Апресян вважає, що “кожне слово виникає ніби у відповідь на певну потребу” [1, 67].

Семантичні синоніми, які вживає діалектоносія, розподілено на три групи за частинами мови (іменник, прикметник, дієслово):

1. Іменникові синонімічні ряди, що позначають предмет:

- ¹хочец'а там **пел'устку** зробит' / **квашечнойі** ка¹пуста ¹хочец'а;
- йа бе¹ру **гал'онки** / бе¹ру **ножшкі** / бе¹ру **гал'онка** с:ве¹н'ї / ну о¹це **нога**;
- о¹то п'рїїде ¹ноч:у **лампу** туди / **финар**';
- ¹зараз д'їтеї не¹ к'рут'ат' **повивач'єм** йак то¹д'ї нам по¹казували / са¹ймоу **п'їл'онкойу** / ну ма¹тузка та¹ка.

2. Прикметникові синоніми на позначення міри вияву ознаки:

- *Ідумаю це воно **худе** оіно |син'е / а воіни |жирн'і / |гарн'і;*
- *ви^ес'ат' / **здоров'і** зе^ллен'і / і оце **високо**росл'і |тоже ш воіни.*

3. Дієслівні синоніми, що позначають:

– дію, процес: *|Ала не^у |л'убе і не^у **зан'імайец':а** / а На|талка / ц'а **тоу'чец':а** в усе; не^у з'найу йак воіна **розробл'ала** його / йак **роз^стайувала** / його |нада с уімом |тоже **роз^зтоп^лит'**; у нас тут **продайе** о^адін / ма^шинойу / і |Кол'кин кум / **торгуйе** / ма^шини в |його і зе^чмл'а; |вони не^у **кри^еч'ат'** / ц'і курч'ата ма^нен'к'і / йіх і не^у чут' / |моуч'ки / оін'і не^у **пиш'ат'**;*

– стан: *у|пау в'ін / але н'іч'ого / **зв'азані** / **закутані** соу'с'ім / н'іч'ого йоіму не^у з^роби^ец':а / в'ін **скруч'ені** по^лвивач'ем.*

У розмовному мовленні діалектоносія виділяємо й **контекстуальні синоніми**, які виникають за рахунок синонімічного зближення. Російський лінгвіст Д.М. Шмельов пропонує для таких слів застосовувати термін “контекстні синоніми” [12, 200]. Їх існування можливе в умовах певного контексту мовця, бо за його межами вони вже не є синонімами. Вивчаючи контекстуальну синонімію, М.Ф. Палевська зазначила, що “при контекстно зумовленому вживанні розширяються семантичні межі слова, підвищується його експресивність, виразність” [10, 77].

Зауважимо, що специфікою контекстуальних синонімів є денотативний компонент, який зберігає зв'язок тільки з конкретним предметом, а не з поняттям. Функціонуючи в тексті, контекстуальні синоніми набувають категорії мотивації, емоції та оцінки.

У проаналізованих текстах виявлено контекстуальні синоніми з:

– позитивною конотацією: *а в |д'ад'ка в |його були |ноги / мат' мо'йа / **страшн**е / до |того буу кле^чша|ногий / а ш':ас |виходи^еу'с'а |**р'іуні** / |**видні** та^кий;*

– негативною конотацією: *йа о^атк^рила св'ії холо^дец' і воіна о^атк^рила / у |нейі **молоко** / о^ана ж |бач'е / шо **неу^добні** / |кажут' / йак ста^ра голо^ва / так |ч'ерез^с то / |**мутні**; оце ос' проішоу та^кий / х'іба то **дош'ч'** / то та^ке / то **ду^рисв'іт** / **бриз^кун** та і ус'о.*

Уводячи у власне мовлення контекстуальні синоніми, мовець не тільки адекватно оцінює ситуацію, але й передає яскраву експресивно-емоційну виразність особистого ставлення до явища чи події.

Стилістичні синоніми суттєво відрізняються від усіх інших не лише стилістичним забарвленням, але й сферою вживання. Як зазначає Л.А. Лисиченко, “для стилістичних синонімів основним є протиставлення не за відмінностями в понятті, а за вживанням слова переважно у тому чи іншому функціональному стилі” [7, 74]. Стилістичними синонімами можуть бути: просторіччя, розмовні, діалектні, застарілі, нові, іншомовні, професійні, жаргонні, поетичні слова та росіїзми. Яскравими прикладами стилістичних синонімів – розмовних слів та росіїзмів у мовленні аналізованого діалектоносія є:

– *положила там у |когос' у |**каме^чру** / так два |м'іс'ац'і ле^чжало / у **холод'іл'н'іку** |дуже |холодно / і у **мороз'іл^ку** (розм.) не^у |нада к^ласти;*

- *ц'ілий час у тебе лишн'є кепит' викене ж в'ін / удал'айец':а* (рос.);
- *той остал'ний остаўс'а / простойаў нец'д'іл'у* (рос.) / *а ўже у другий раз ўже в'ін постойаў тиждечн'*;
- *ну хто-зна ч'і вириєм* (розм.) / *шо буде ўже ш / а в ларгус'т'і колпат'*;
- *ўс'о раўно нец'ч'у хл'ібн' / виходе* / *і так же і пир'іжш'ки ос' нец'кла / полу чайец':а* (рос.).

Зауважимо, що в рамках стилістичної синонімії виділяємо й **емоційні синоніми**, які є її різновидом. Специфічною ознакою таких синонімів є емоційне забарвлення. У досліджуваних текстах мовця представлено синонімічні ряди або пари, утворені дієсловами з емоційно-експресивним забарвленням. Наведені приклади дієслівних синонімів репрезентують усі специфічні ознаки діалектного мовлення. Функціонуючи у ньому, форми дієслів виконують у контексті посилювальну, уточнювальну та оцінювальну функції:

- 'померти': *а в'ін у двец'р'ах лец'жит'* / *ну нап'иўс'а і кайук*; *кол'їйка йе ўдруг хто / нец'реч'вернец':а*; *вона нец' здохла / так пороч'ат нец' годуйе*;
- 'бути живим, не хворіти': *і бог з нец'у тут / йакби в'ін вороч'аўс'а*; *це шо ми з ід'едушкой / поки шо держ'емос'а*;
- 'народити': *вона п'іс'л'а / того ш'ч'е ж при'веч'ла дитину*; *вона в'ішла зам'іжш' / при'ж'ела дитинку*;
- 'умовляти, наполягати' в'ін *мусолюй / мусолюй* меч'не / *так йа і нец' стала*; *ми й'її с'уді нец'реч'т'агнули* / *ото вона тут і жи'ве*;
- 'завдати сильного удару, несподівано вдарити': *оце йак ша'рагнуло б / та нец' останец':а нас там н'ікого*; *на в'їн'ї його йак т'рагнуло по голо'в'і*;
- 'сперечатися, конфліктувати': *д'їч'ата / та нец' лаїтис'а ви так*; *воли нец' можут' шоб нец' г'риз'тис'а*;
- 'захворіти': *з ід'едом ми запали на грип*; *сви'номатка та л'аже жи'волом / може мас'т'ит нап'асту*; *грижа в його показалас'а*.

Окрему групи ставлять **абсолютні синоніми** (дублети), тотожні за значенням, які не мають ні семантичних, ні стилістичних відмінностей: *холодець – залиўне – студен'*; *шелу́ха – шкарлупи – лушпин':а*; *сажок – сапрай – балсок*.

Отже, у межах дослідження встановлено, що однією з характерних ознак розмовного мовлення представника східнословобожанської говірки є висока частота вживання синонімів, яких виконують функції заміщення й уточнення. На підставі проаналізованих текстів здійснено класифікацію синонімів, визначено їхні типи, емоційно-експресивну забарвленість, функціональну активність, важливі стилістичні функції тощо.

Зафіксований матеріал уповноважує на **висновок**, що основними джерелами поповнення діалектної синонімії є літературна мова, а також просторічні елементи, росіізми, неологізми тощо.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в дослідженні синонімії на синтаксичному та фразеологічному рівнях у спонтанному діалектному мовленні.

Література

1. Апресян Ю. Д. К проблеме синонима / Ю. Д. Апресян // *Вопр. языкознания.* – 1957. – № 6. – С. 67–74.
2. Василенко В. А. Синонімія і антонімія у поезіях Ігоря Муратова : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / В. А. Василенко – Х., 1999. – 22 с.
3. Диалектная лексическая синонимия и проблемы идеографии : (семасиол. и ономасиол. анализ систем. отношений в лексике) / [Г. А. Раков ; под ред. О. И. Блиновой]. – Томск : Изд-во Том. ун-та, 1988. – 271 с.
4. Єрмоленко С. Я. Українська мова : короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибики, О. Г. Тодор ; за ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Либідь, 2001. – 224 с.
5. Єфремова Н. В. Семантичні та функціональні особливості синонімічних опозицій англійських : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Н. В. Єфремова. – К., 2000. – 22 с.
6. Иванцова Е. В. Феномен диалектной языковой личности / Е. В. Иванцова. – Томск : Изд-во Том. ун-та, 2002. – 321 с.
7. Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови : семантична структура слова / Л. А. Лисиченко. – Х. : Вид-во Харк. ун-ту, 1977. – 116 с.
8. Новиков Л. А. Семантика русского языка : учеб. пособие / Л. А. Новиков. – М. : Высш. шк., 1982. – 242 с.
9. Нефедова Е. А. Лексико-семантическое варьирование в пространстве диалекта : автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 “Русский язык” / Е. А. Нефедова. – М., 2008. – 51 с.
10. Палевская М. Ф. Проблема синонимического ряда, его границ и возможности выделения доминанты / М. Ф. Палевская // *Лексическая синонимия.* – М. : Наука, 1967. – С. 94–104.
11. Сучасна українська мова : підручник / [О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін. ; за ред. О. Д. Пономарева]. – К. : Либідь, 1997. – 400 с.
12. Шмелев Д. Н. Современный русский язык : лексика / Д. Н. Шмелев. – М. : Просвещение, 1977. – 285 с.

Анотація

У статті розглянуто явище синонімії у розмовному мовленні представника східнослов'янської говірки; проаналізовано синоніми, визначено їх основні типи: семантичні, контекстуальні, стилістичні (емоційні) та абсолютні. За результатами спостережень виявлено синонімічні ряди; класифіковано їх за повнозначними частинами мови, позиційним розташуванням у контексті, тематичною групою тощо. У діалектних текстах мовної особистості досліджено стилістичні функції синонімів, а також їхню емоційно-експресивну забарвленість.

Ключові слова: синонімія, семантичні (ідеографічні), контекстуальні, стилістичні, абсолютні (повні) та часткові (відносні) синоніми, синонімічний ряд.

Аннотация

В статье рассмотрено явление синонимии в разговорной речи представителя восточнослов'янского говора; проанализированы синонимы, определены основные их типы: семантические, контекстуальные, стилистические (эмоциональные) и абсолютные. По результатам наблюдений обнаружены синонимические ряды; осуществлена классификация их относительно частей речи, позиционного расположения в контексте, тематической группы и т.д. В диалектных текстах языковой личности исследованы стилистические функции синонимов, а также их эмоционально-экспрессивную окраску.

Ключевые слова: синонимия, семантические (идеографические), контекстуальные, стилистические, абсолютные (полные) и частичные (относительные) синонимы, синонимический ряд.

Summary

The phenomenon of synonymy in spoken language of spokesman of East Slobozhanshchina dialects is observed in the article; the synonyms are recorded and analysed; their main types (semantic, contextual, stylistic (emotional), absolute) are determined. The synonymic rows are shown as a result of observation; they were classified as part of speech of full meaning, as position disposition in the context, as thematic group etc. The stylistic functions of synonyms and also their emotional-expressive tint are investigated in dialectal texts of linguistic personality.

Keywords: synonymy, semantic (ideographic), contextual, stylistic, absolute (total) and partial (relative) synonyms, synonymic row.

УДК 811.161.2'282.2 (447.54/.62)

Волошинова М.О.,
аспірантка,
Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка

НАЗВИ СТРАВ ІЗ М'ЯСА В УКРАЇНСЬКИХ СХІДНОСЛОБОЖАНСЬКИХ ГОВІРКАХ

Назви продуктів харчування, властиві українській літературній мові та діалектам, завжди привертала увагу науковців, оскільки харчування як один із найдавніших компонентів матеріальної культури будь-якого народу відіграє у житті людини важливу роль і пов'язане, перш за все, з народними побутом. Так, тематична група лексики (ТГЛ) "Назви їжі" вже була предметом ґрунтовного вивчення переважно на матеріалі різних говірок південно-західного наріччя. Зазначену групу лексики в українських говорах Східної Словаччини дослідила З. Ганудель [5], у карпатських говірках – Е. Гоца [8], предметом вивчення Л. Ура стали назви їжі в ужансько-латорицьких угорських говірках Закарпатської області [22], Є. Турчин здійснила системний опис назв їжі східнополіських говірок [19]. Крім того, вивчення різних шарів лексики харчування представлено в публікаціях таких науковців, як П. Бабій, В. Борисенко, М. Бубряк, Й. Дзендзелівський, Я. Закревська, А. Майборода, В. Німчук, М. Тимченко та ін. Окремі номени на позначення назв їжі зафіксовано в численних лексикографічних джерелах таких авторів, як Г. Аркушин [1], В. Ващенко [3], Б. Галас [15], О. Євтушок [9], П. Лисенко [10], М. Неґрич [13], Ю. Піпаш [15], В. Чабаненко [23], Г. Шило [24] та ін.

На думку російської дослідниці Т. Карасьової, лексика на позначення продуктів харчування є однією з найважливіших складових матеріальної культури селян, для неї характерна не лише стійкість (наявність значного шару архаїчної лексики), але й рухомість (змінність у часі, навіть до повного зникнення), що вимагає від дослідників невідкладного фіксування всіх її складників [11].